



Araştırma Makalesi

İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olay Kullanımının Öğrencilerin Çocuk Hakları Farkındalık ve Tutumlarına Etkisi

The Effect of Using Current Events in Social Studies Course on The Rights of The Child

Research Article

Tuğba DÖNMEZ*¹ Selma YEL²

Karamanoğlu Mehmetbey
Uluslararası Eğitim
Araştırmaları Dergisi

Haziran, 2023
Cilt 5, Sayı 1
Sayfalar: 22-41
<http://dergipark.gov.tr/ukmead>

* Sorumlu Yazar

Makale Bilgileri

Geliş : 15.07.2022
Kabul : 11.05.2023

DOI: 10.47770/ukmead.1144158

Özet

Bu araştırmanın amacı, ilkököl Sosyal Bilgiler dersinde güncel olay kullanımının öğrencilerin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisini tespit edebilmektir. Araştırmada karma yöntem desenlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet okulunda öğrenim gören 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu", "Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği", Uçuş (2013) tarafından geliştirilen "Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği" ile araştırmacı tarafından geliştirilen "Görüşme Formu", ve "Gözlem Formu" kullanılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, çocuk hakları öğretiminde güncel olayların kullanıldığı deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin tutum ve farkındalık ön test - son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bununla birlikte deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin son test puanları karşılaştırıldığında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan görüşmelerde deney grubu öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin bilgilerinde uygulama sonrasında olumlu değişiklikler tespit edilirken kontrol grubu öğrencilerinin ön görüşme ve son görüşmelerde çocuk haklarına ilişkin bilgilerinde önemli değişiklikler görülmemiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk hakları, çocuk hakları eğitimi, etkin vatandaşlık, güncel olay.

Abstract

The aim of this research is to determine the effect of current events use in primary school social studies course on students' attitudes and awareness of children's rights. It was used the mixed method designs. The study group of the research consists of 4th grade students studying in a public school. "Attitude Towards the Rights of the Child Scale", "Child Rights Awareness Scale", "Interview Form", "Observation Form" were used to collect the data of the experimental and control group students. When the findings were examined, a significant difference was found between the attitudes and awareness of children's rights pretest-posttest scores of the experimental and control group students, in which current events were used in children's rights teaching. However, when the post-test scores of the experimental group and control group students were compared, a significant difference was found in favor of the experimental group. In the interviews, positive changes were detected in the knowledge of the children in the experimental group after the application, while there were no significant changes in the knowledge of the children's rights in the pre-interview and final interviews of the control group students.

The rights of the child, the rights of the child education, current event, effective citizenship

Keywords

International Journal of
Karamanoğlu Mehmetbey
Educational Research

June, 2023
Volume 5, No 1
Pages: 22-41
<http://dergipark.gov.tr/ukmead>

* Corresponding author

Article Info:

Received : 15.07.2022
Accepted : 11.05.2023

DOI: 10.47770/ukmead.1144158

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Kırıkkale, tusbacumburiyet@gmail.com

² Gazî Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, selmayel@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin vatanını, milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu bilen demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olan, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren, özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varan bireyler olarak yetişmesini amaçlamaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler dersi, hayatla iç içe olan temelinde iyi insan yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları özel amaçlarına baktığımızda 1. maddenin “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını milletini seven, haklarını bilen, sorumluluklarını yerine getiren milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmelerini” amaçladığı görülür. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yenilenen öğretim programlarıyla Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na “Etkin Vatandaşlık” konusu girmiş; bu öğrenme alanının da ilk konusu “Çocuk Hakları” olmuştur. Bu öğrenme alanıyla ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin ilk amacını birleştirdiğimizde ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin “çocuk olarak haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler” olması beklenir.

Çocuk hakları eğitiminin amacı; insan haklarına saygılı ve demokratik bir toplumun yaşatılması için gerek duyulan temel bilgi, tutum ve sosyal becerilerin kazandırılmasıdır. Haklarını bilen ve gözetken çocuklar yetiştirmek adına “çocuk hakları” konusunun ilkökul ders kitaplarına girmesi önemli bir aşamadır. Çocuk haklarının erken yaşlarda öğretilmesi konusunda fikir birliği sağlanmasının olumlu sonuçları mutlaka olacaktır. Ancak olumlu sonuçlara ulaşabilmek için “çocuk hakları” konusunun nasıl öğretileceği de önemli bir husustur. Karaman Kepenekçi ve Baydak (2009) çocuk haklarının korunması, yaygınlaştırılması ve çocuk hakları konusunda farkındalığın oluşmasında eğitimsel faaliyetlerin son derece önemli olduğunu, Elvan (2016) da çocuk haklarının, uygun ders içi etkinliklerle çocuklara sunulmasının, hem çocukları eğitim süreçleri içerisinde daha aktif kılması hem de çocukların haklarını özümsemeleri açısından yararlı olacağını belirtmiştir.

Çocukların günlük yaşamda yetişkinleri örnek aldığı ve akranlarından çok etkilendiği, gördüğünü taklit ettiği kuramlarla da açıklanmıştır. Buradan hareketle çocuklara haklarını kullanma konusunda sunulacak iyi örnekler ihtiyacı vardır. Ancak Erbay’ın (2013) belirttiği gibi medya, sansasyonel ve reyting odaklı yaklaşımlara sahip olmasından dolayı çocuk haklarını tanıtmada konusunda çekingen davranmaktadır. Ayrıca MEB’in öğretim programlarında da ilgili derslerin bu konuda farkındalık oluşturma noktasında yetersiz kaldığına dikkat çekmiştir. Çocuk hakları konusunda yapılmış çalışmalara bakıldığında (Walker, Brooks and Wrightman 1999; Karadayı, 2000; Fazlıoğlu, 2007; Özdemir Uluç, 2008; Ay Zög, 2008; Uçuş, 2009; Kaya, 2011; Ersoy, 2011; Merey, 2012; Turan, 2011) çalışmaların bu alanda yapılmış ilk çalışmalar olmasının da ötürü daha çok öğretmenlerin, yöneticilerin, velilerin, öğrencilerin, öğretmen adaylarının konuya bakış açısı üzerinde yoğunlaşmıştır, ender olarak da çocuk haklarının eğitim programlarında yerini inceleyen ve diğer değişkenlere ilişkisine araştıran araştırmalar da rastlanılmaktadır. Ancak Aktürk’ünde (2006) belirttiği gibi Türkiye’de çocuk hakları konusunda gelişmelerin sağlanabilmesi için düşünsel, yapısal ve uygulama alanlarındaki yeni yaklaşımlara ve değişikliklere gereksinim vardır. Son yıllarda da çocuk hakları öğretimi konusunda yapılan çalışmalara rastlansa da (I’Anson and Allan, 2006; Yurtseven, 2009; Peker Ünal, 2010; Washington, 2010; Howe and Covell, 2010; Torun, 2011; Hareket, 2018; Topçu, 2019; Çarıkçı, 2019) çocuk hakları öğretiminde güncel olaylarla hazırlanmış etkinliklere rastlanılmamıştır.

Eğitim ve öğretimde güncel olaylardan en üst seviyede yararlanmak için alanda yapılan araştırmaların bulgular ve sonuçlarından yararlanır. Sosyal Bilgiler dersinde zengin eğitim-öğretim olanaklarının sağlanması için bu tür çalışmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Çalışmada yer alan etkinliklerin ve araştırma sonucunda elde edilen bulguların Sosyal Bilgiler ders programının geliştirilmesinde program geliştirme uzmanlarına, akademisyenler ve öğretmenlere bilgi sunma açısından katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmanın ülkemizde yapılacak çocuk hakları öğretimi ile ilgili araştırmalara örnek teşkil ederek konuya farklı bir açıdan getireceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilkökul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Etkin Vatandaşlık” temasında bulunan kazanımların öğretilmesinde güncel olaylarla hazırlanmış etkinliklerin çocuk haklarına etkisini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

1. Çocuk haklarına ilişkin deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde ve sonrasında tutum puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Çocuk haklarına ilişkin kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında tutum puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Çocuk haklarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Çocuk haklarına ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında deney grubu öğrencilerinin farkındalık puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
5. Çocuk haklarına ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında kontrol grubu öğrencilerinin farkındalık puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
6. Çocuk haklarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası farkındalık puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Çocuk haklarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli, araştırma için veri toplama, analiz ve yorumlama yöntemlerini kapsamlı varsayımlarla destekleme basamaklarını içeren bir dizi yol ve planlardır (Creswell, 2017). Bu çalışmada araştırmanın, sorularına güvenilir ve yeterli cevap alabilmek, gerekli ölçme değerlendirmeleri yapabilmek için karma yöntem kullanılmıştır. Bu çalışmada hem nicel hem de nitel verilerin birleştirilmesi yoluyla problem farklı görüş ve açıdan bakılmasını ve aynı zamanda bütüncül bir anlayış sağlamak adına yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Yakınsayan paralel desen; araştırmacının, nicel ve nitel aşamaları araştırma sürecinin aynı olan bir aşamasında eş zamanlı olarak uygulanmasıyla oluşur. Bu desen yöntemlere eşit öncelik verir, çözümleme sırasında bu aşamaları birbirinden ayrı tutar ve daha sonra genel yorumlama yaparken sonuçları birleştirir (Creswell & Plano Clark, 2018). Bu çalışmada da bütüncül bir anlayış sağlamak adına nicel ve nitel ölçme araçları uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Böylelikle araştırmanın kapsamı genişletilmiş, uygulanan eğitimin çıktıları çok yönlü bakış açısıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın deseni Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Araştırma Deseni

Grup	Ön Uygulamalar	İşlemler	Son Uygulamalar
Deney Grubu	Ön Görüşmeler	Çocuk hakları öğretiminde	Son Görüşmeler
	Kişisel Bilgi Formu	güncel olay kullanılarak	Tutum Ölçeği
	Öğretmen Bilgi Formu	gerçekleştirilen etkinlikler	Farkındalık Ölçeği
	Tutum Ölçeği	Gözlem	
Kontrol Grubu	Farkındalık Ölçeği	Kamera Kayıtları	
	Ön Görüşmeler	Öğretim programında yer alan	Son Görüşmeler
	Kişisel Bilgi Formu	etkinlikler	Tutum Ölçeği
	Öğretmen Bilgi Formu		Farkındalık Ölçeği
	Tutum Ölçeği		
	Farkındalık Ölçeği		

Çalışma Grubu

Bu çalışmada 2020-2021 eğitim- öğretim yılında bir devlet okulunda öğrenim gören ilköğretim 4. sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Deney grubunda 8 kız ve 8 erkek öğrenci olmak üzere toplam 16 ve kontrol grubunda 9 kız 8 erkek öğrenci olmak üzere toplam 17 öğrenci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Uygulama öncesi yapılan değerlendirmelerde deney ve kontrol grubunun başarı testi ile çocuk haklarına yönelik tutum ve farkındalık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bu bakımdan iki grubun birbirine denk olduğu söylenebilir.

Öğretim Materyalinin Hazırlanma Süreci

Çocuk hakları eğitiminde kullanılmak üzere güncel olaylarla hazırlanmış etkinlikler çalışma yaprakları halinde tasarlanmıştır. Etkinliklerin hazırlanmasında 2 akademisyen, 5 sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 8 uzman görüşü alınmıştır. Ders planlarında 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı “Etkin Vatandaşlık” teması kazanımlarına uygun etkinliklere yer verilmiştir. Bu kazanımlara uygun olarak 8 farklı ders planı ve ders planlarına uygun çalışma yaprakları deney grubu öğrencilerine uygulanmak üzere hazırlanmıştır.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde yer alan kazanımlara uygun olarak toplam 8 haftalık bir süreç planlanmıştır.

1. Hafta; “SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” kazanımına ilişkin olarak eğitim hakkını anlatan bir gazete haberi temele alınarak çalışma yaprağı hazırlanmıştır. Gazete metnini anlamaya yönelik 5n1k sorularına ve tartışma sorularına yer verilmiştir. Haber bülteni ve haber tahtası kullanılarak öğrencilerin getirdikleri haberler üzerine konuşularak haberler çocuk hakları bağlamında değerlendirilmiştir. Çocuk hakları sözleşmesinin maddelerinden bahsedilerek soru- cevap tekniği ile ders tamamlanmıştır.

2. hafta; “SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” kazanımına ilişkin olarak öğrencilerin getirdikleri haberler, haber panosuna asılarak haber haritası ile ilişkilendirilmiştir. Her çocuğun düşüncelerini özgürce ifade etme hakkına sahip olduğuna vurgu yapan gazete haberine ilişkin 5N1K ve tartışma soruları cevaplandırılmıştır. Ardından görüş geliştirme ve haber tamamlama etkinliklerine yer verilmiştir. Çözüm üretme etkinliği ile ders tamamlanmıştır.

3. hafta; “SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” kazanımına ilişkin olarak çocuk haklarının öğretimi için neler yapılabileceği hakkında video haberi üzerine konuşmalar yapılmış haber hakkında hazırlanan 5n1k sorularına yer verilmiştir. Daha sonra bir fikrim var köşesi hazırlanarak öğrencilere siz olsaydınız çocuk haklarını nasıl tanıttınız sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar bir fikrim var köşesine asılmıştır. Öğrencilere grup çalışması yaparak fikirlerinizi bir TV sunucusu olarak sunsaydınız nasıl sunardınız diye sorularak bir TV sunucusu gibi fikirlerinizi anlatmalarını istenmiştir. Grup halinde yapılan afiş çalışmaları ile ders tamamlanmıştır.

4. hafta; "SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir." kazanımına ilişkin olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinden bahsedilmiş ve fotoğraflar konuşuyor etkinliği yapılarak öğrencilerin fotoğrafla anlatılan çocuk hakkını bulmaları istenmiştir. Öğrenciler dörtlü gruplara ayrılmış tahtadaki fotoğraf karelerinden birini seçerek o fotoğrafın hikâyesini yazmaları ve canlandırmaları istenilmiştir. Fotoğraf karesinde bulunan haklar tahtada yazılı olan çocuk hakları ile ilişkilendirilmiştir. Öz değerlendirme formu ile ders tamamlanmıştır.

5. hafta; "SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerin sorumluluğu alır." kazanımına ilişkin olarak haklarımız konusu ile ilgili beyin fırtınası ile derse başlanılmıştır. Sorumluluklarımızın da neler olabileceği üzerine konuşularak sorumluluklarını yerine getiren bir çocuğun gazete haberine ilişkin 5n1k soruları ve tartışma soruları cevaplandırılmıştır. Haklarımız ve sorumluluklarımız konulu tablo doldurularak bir mesajınız var etkinliği ile ders tamamlanmıştır.

6. hafta; "SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir." kazanımına ilişkin olarak oyun hakkından bahsedilmiş ve oyun hakkını anlatan bir gazete haberi ile sürece başlanılmıştır. Habere ilişkin 5N1K ve tartışma soruları cevaplandırılmıştır. Doğru-yanlış etkinliği ile süreç tamamlanmıştır.

7. hafta; "SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir." kazanımına ilişkin olarak öğrencilerin hangi eğitsel ve sosyal etkinliklerden hoşlanıldığı sorularak derse başlanılmıştır. Daha sonra öğrencilere başlıksız olarak verilen gazete metninin başlığını siz koysaydınız nasıl olurdu sorusu sorularak haber metni üzerine konuşulmuştur. Haberde bulunan çocukların ortak özellikleri sorularak yap-boz halinde hazırlanan haber görsellerinin tamamlanmıştır. Sözleşmenin 4 temel ilkesinden bahsedilerek balık kılıcı tekniği ile katılım hakkını engelleyen faktörler hakkında konuşulmuştur. Bulmaca etkinliği ile derste bahsedilen kelimeler bulunarak bu kelimeleri içeren bilgilendirici bir metin yazmaları istenerek ders tamamlanmıştır.

8. hafta; "SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar." kazanımına ilişkin olarak tahtaya güncel bir haber metni yansıtılarak haberin ne ile ilgili olduğu sorulmuştur. Haber metni öğrencilere dağıtılarak haber ile ilgili 5n1k ve tartışma soruları cevaplandırılmıştır. Öğrencilere önceden hazırlanan güncel olay kartları dağıtılarak, Güncel olay kartları Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hangi hakkıyla ilgilidir? Bu haberdeki çocuk olsaydınız kendinizi nasıl hissederdiniz? soruları sorularak konuşma yapımları sağlanmıştır. Sonuç- yazma kartları ile uygulama süreci sonlandırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada karma yöntem çalışmasına uygun olarak farklı ölçme araçları kullanılmıştır. Karma yöntem araştırma deseninde yürütülen bu çalışmada nitel ve nicel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Nicel veri toplama aracı olarak "Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği" ve "Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği" kullanılmıştır.

Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği: Araştırmada öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla araştırmacılar tarafından Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği hazırlanmıştır. Ölçek 3'lü likert tipte hazırlanmış 19 sorudan oluşmaktadır. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılarak hazırlanan testin güvenilirliği .802 olarak hesaplanmıştır.

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği: Araştırmada öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin farkındalıklarını ölçmek amacıyla Uçuş (2013) tarafından hazırlanan "İlköğretim Öğrencileri İçin Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin kullanımı için gerekli izinler alınmıştır. Ölçek toplam 50 maddeden oluşmakta olup bu maddelerin 18 tanesi senaryo tipli çoktan seçmeli, 15 tanesi boşluk doldurmalı, 16 tanesi açık uçlu ve 1 tanesi eşleştirme sorularıdır. Testin güvenilirliğini ölçmek amacıyla "paralel form" yönteminden yararlanılmıştır. Pearson Korelasyon Katsayısı kullanarak hesaplanan testin güvenilirliği .090 olarak hesaplanmıştır (Uçuş, 2013).

Nitel veriler ise öğrencilerin yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Çalışmada, öğrencilerle yapılan görüşmelerde kullanılmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan öğrenci görüşme formu kullanılmıştır. Öğrenci görüşme formu uygulama öncesinde ve sonrasında hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerinin her ikisinde de kullanılmıştır. Hazırlanan sorular sırasıyla alan uzmanlarının ve öğretmenlerin görüşlerine sunulmuştur ve geri bildirimlerle düzeltilerek taslak bir form oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan taslak formun çalışma grubu dışında bulunan 6 öğrenci ile pilot uygulaması yapılmıştır. Öğrencilerin anlamadığı, farklı sorularda aynı cevaba yöneldiği sorularda değişiklik yapılarak çalışmada kullanılmaya hazır hale getirilmiştir. Yarı- yapılandırılmış görüşme formu olarak tasarlanan öğrenci formları iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda görüşme sürecinin nasıl işleyeceği ve ne amaçla yapıldığı hakkında bilgiler verilirken ikinci kısımda çocuk haklarına ilişkin öğrenci görüşlerini amaçlayan 10 maddelik görüşme soruları bulunmaktadır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada "Çocuk Hakları Tutum Ölçeği" ve "İlköğretim Öğrencileri İçin Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği"nden elde edilen veriler, MS Excel ve bir paket programı yardımıyla ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans analizlerini içeren betimleyici istatistikler yapılarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışmada ön test- son test kontrol gruplu deney desenine uygun olarak nicel verilerin analizi yapılmıştır.

Örneklemden elde edilen kişi sayısının 30'dan az olduğu çalışmalarda verilerin karşılaştırmalı analizinde parametrik testler yerine non-parametrik testlerin tercih edilmesi gerekir (Yılmaz & Yılmaz, 2005). Bu çalışmada da deney ve kontrol grubunda bulunan

öğrenci sayısının 30'dan az olmasından dolayı ölçeklerin ön test ve son test verilerinin analizinde non-parametrik testlerden "Mann Whitney U" ve "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılmıştır.

Öğrenci görüşmelerinde yarı- yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış daha sonrasında Word belgesine dönüştürülerek yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen Word belgelerini katılımcılara tekrar okunarak yanlış yazılmış yerler olup olmadığı sorulmuştur. Ses kayıt cihazının birebir aynısı yazıya geçirildiği için dokümanlarda yanlış bilgilerin olmadığı teyit edilerek katılımcı onayları alındıktan sonra veri analizine başlanmıştır. Verileri analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

İçerik analizinde genellikle kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve kavramlar arası ilişkileri ortaya çıkaran tümevarımcı bir analiz tercih edilir. İçerik analizinin temelinde, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Çepni, 2012, s.173).

Bu araştırmada nitel verilerin analizine başlamadan önce verileri inceleme yoluna gidilmiştir. Nitel veri analizinde verileri inceleme, veri tabanına ilişkin genel bir anlayış oluşturmak için tüm verileri başından sonuna kadar okumayı içermektedir (Creswell & Plano Clark, 2018). Görüşme formlarıyla toplanan ses dosyaları yazılı hale getirilerek baştan sona okunmuştur. Bu ön okuma sürecinde hatırlatıcı kısa notlar alınarak veri tabanına ilişkin ön anlayış geliştirilmiştir. Bu hatırlatıcı notlar alma, kodlar ve temalar gibi daha geniş bilgi kategorileri oluşturmada önemli bir basamaktır (Creswell & Plano Clark 2018, s.220). Nitel veri analizi kodlamayı, metni küçük birimlere (ifadelere, cümlelere veya paragraflar) ayırmayı ve kodları temalar altında gruplandırmayı içermektedir. Kod birimi olarak bu araştırma da cümleler ve kelime grupları kullanılmıştır. Daha sonra elde edilen kodlar daha geniş temalar altında gruplandırılmıştır. Öncelikle aday kategoriler oluşturulmuş kodlar sürekli olarak karşılaştırılarak gerekirse yeniden düzenlenerek isimlendirilmiştir. Aday kategorilerin isimlendirilmesinde kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ile araştırmanın amacı ve alt problemleri göz önünde bulundurulmuştur. Güvenirlik bilimsel çalışmalarda sağlanması gereken ilk koşuldur (Çepni, 2012, s.223). Bu araştırmada da birden fazla araştırmacının aynı formları değerlendirmeleri sonucu elde edilen temalar arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmek amacıyla tutarlılık yüzdesi kullanılmıştır. Araştırmada kodlayıcı güvenirliliğini sağlamak adına Giresun Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi programından Dr. Arş. Gör. (Doktor Araştırma Görevlisi) olan bir uzman da verileri analiz etmiştir. Nitel araştırmalarda kodlayıcılar arası uyum olarak adlandırılan temel süreç, bir transkripti kodlayan farklı bireylerin olmasını ve daha sonra bu kişilerin aynı veya farklı kodlara ve temalara ulaşip ulaşmadıklarını belirlemek için kodlamalarını karşılaştırmalarını içerir (Miles & Huberman, 1994). Miles and Huberman (1994) tarafından ortaya konan Görüş Birliği / (Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği) x 100 formülü ile kodlayıcı güvenirliliği %89 olarak bulunmuş ve belirlenen kategorilerin tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, karma yöntemle tasarlanmış olan araştırmanın nicel ve nitel bulgularına ait veriler araştırmanın alt amaçları göz önüne alınıp kategorize edilerek açıklanmıştır.

Birinci Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi "Çocuk haklarına ilişkin deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde ve sonrasında tutum puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?" şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeğinden aldıkları ön-test son test puanları Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonuçlarına bakılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Çocuk Haklarına İlişkin Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test/Son Test Tutum Puanlarına Ait Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Analizi Sonuçları

Test	Test	N	\bar{X}	Ss	z	p
Deney Grubu	Ön Test	16	32,06	8,12	3,519	0,000
	Son Test	16	49,56	7,11		

* $p < 0,05$

Tabloya göre deney grubu öğrencilerin ön test ve son test çocuk hakları farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Bulgular incelendiğinde son test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre uygulanan güncel olaylarla çocuk hakları eğitiminin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumlarında olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

İkinci Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Çocuk haklarına ilişkin kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında tutum puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeğinden aldıkları ön-test son test puanları Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonuçlarına bakılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

Çocuk Haklarına İlişkin Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test/Son Test Tutum Puanlarına Ait Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Analizi Sonuçları

Test	Test	N	\bar{X}	Ss	z	p
Kontrol Grubu	Ön Test	17	29,37	6,11	3,630	0,000
	Son Test	17	34,95	4,57		

* $p < 0,05$

Bu sonuçlara göre kontrol grubu öğrencilerin ön test ve son test çocuk haklarına ilişkin tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Bulgular incelendiğinde son test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre kontrol grubunda ders kitaplarına bağlı olarak uygulanan eğitimin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumlarına olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Üçüncü Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Çocuk haklarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusunu cevaplamak için non-parametrik Mann Whitley U Testi sonuçlarına bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’te sunulmuştur.

Tablo 2.

Çocuk Haklarına İlişkin Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Tutum Puanlarına Ait Non-Parametrik Mann Whitley U Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	Ss	z	p	
Son Test	Deney	16	49,56	7,11	-4,434	0,000
	Kontrol	17	34,95	4,57		

* $p < 0,05$

Tablo incelendiğinde çocuk haklarına ilişkin tutum son test puanında öğrencilerin gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Ayrıca deney grubunun ortalamasının kontrol grubunun ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu verilere göre güncel olaylar kullanarak yapılan etkinliklerin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumlarının artmasında ders kitaplarıyla yapılan eğitime göre daha olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Dördüncü Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Çocuk haklarına ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında deney grubu öğrencilerinin farkındalık puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusunu cevaplamak için Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonuçlarına bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.

Çocuk Haklarına İlişkin Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test/Son Test Farkındalık Puanlarına Ait Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Analizi Sonuçları

Test	N	\bar{X}	ss	z	p	
Deney Grubu	Ön Test	16	11,88	3,91	-3,518	0,000
	Son Test	16	23,38	6,89		

* $p < 0,05$

Bu sonuçlara göre deney grubu öğrencilerin ön test ve son test çocuk hakları farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Bulgular incelendiğinde son test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre uygulanan güncel olaylarla çocuk hakları eğitiminin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarında olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Beşinci Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Çocuk haklarına ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında kontrol grubu öğrencilerinin farkındalık puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusunu cevaplamak için Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi sonuçlarına bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.

Çocuk Haklarına İlişkin Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test/ Son Test Farkındalık Puanlarına Ait Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Analizi Sonuçları

	Test	N	\bar{X}	ss	z	p
Kontrol Grubu	Ön Test	17	11,88	3,98	-3,214	0,001
	Son Test	17	13,65	3,74		

* $p < 0,05$

Bu sonuçlara göre kontrol grubu öğrencilerin ön test ve son test çocuk hakları farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Bulgular incelendiğinde son test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre kontrol grubunda ders kitaplarına bağlı olarak uygulanan eğitimin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarında olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Altıncı Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Çocuk haklarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası farkındalık puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusunu cevaplamak için non-parametrik Mann Whitley U Testi sonuçlarına bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Çocuk Haklarına İlişkin Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Farkındalık Puanlarına Ait Non-Parametrik Mann Whitley U Testi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss	Z	P
Son Test	Deney	16	23,38	6,89	-3,757	0,000
	Kontrol	17	13,65	3,74		

* $p < 0,05$

Bu bulgulara göre çocuk hakları farkındalık son test puanında öğrencilerin gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Analiz bulguları incelendiğinde deney grubunun ortalamasının kontrol grubu ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. . Bu verilere göre güncel olaylar kullanarak yapılan etkinliklerin öğrencilerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarının artmasında ders kitaplarıyla yapılan eğitime göre daha olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Yedinci Amaca İlişkin Bulgular

Öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla uygulama öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilen görüşmenin birinci sorusu olan “Çocuk hakları deyince ne anlıyorsun?” sorusuna deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8.

Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
			U.Ö.	U.S.	U.Ö.	U.S.
			f	f	f	f
Çocuk haklarının tanımı	Cevap yok		5	-	5	-
			-	-	-	-
	Çocuk haklarının tanımı	ÇHS	-	6	-	-
		KDK	-	2	-	-
		Çocuk Meclisi	-	2	-	-
		Özgürlük	1	1	-	-
		Büyüklerin koruması gerekenler	-	1	-	-
Yapma hakkına sahip olduklarımız	2	6	2	1		
Daha iyi yaşamak için gerekli olan şeyler	3	3	1	4		

	Savunmak zorunda olduklarımız	-	-	1	2
	Kullanmak zorunda olduklarımız	-	-	1	2
	Sağlıklı yaşam	2	-	-	-
	Oyun	2	-	-	-
	Sevgi ve saygı	1	-	-	-
	Sorumluluklar	1	1	-	-
Sahip oldukları haklar	Eğitim	1	1	6	7
	Beslenme	1	-	1	3
	Çalıştırılmama	1	-	-	-
	Barınma	2	-	-	1
	Eğlenme	1	-	-	-
	Giyinme	-	-	-	1
	Özgürlük	-	-	1	1
Toplam*		18	23	13	22

*Toplama "Cevap yok" kategorisi dahil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde çocukların hakları ile ilgili ön bilgilerinin birkaç hakla sınırlı olduğu ve hak kelimesinin tanımına yer vermedikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte 5 öğrencinin ise bu konu hakkında hiçbir bilgisinin olmadığı görülmüştür. Öğrenciler çocuk hakları deyince en çok "Daha iyi bir yaşam için gerekli olan şeyler" (f=3) cevabını vermişlerdir. Öğrenciler verdikleri diğer cevaplar "Sağlıklı yaşam" (f=2), "Oyun" (f=2), "Barınma" (f=2), "Yapma hakkına sahip olduklarımız" (f=2), "Sevgi ve saygı" (f=1), "Sorumluluklar" (f=1), "Eğitim" (f=1), "Beslenme" (f=1), "Çalıştırılmama" (f=1), "Eğlenme" (f=1), "Özgürlük" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, öğrenciler çocuk haklarının tanımını yapmaya başlamış ve daha önce bahsetmedikleri haklardan bahsetmişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin çocuk hakları ilişkin bilgilerinin arttığı söylenebilir. Öğrencilerin çocuk hakları deyince ne anlıyorsun sorusuna ilişkin en çok "Yapma hakkına sahip olduklarımız" (f=6) ve "ÇHS" (f=6) şeklinde cevap vermişlerdir. Öğrencilerin verdikleri diğer cevaplar "Daha iyi yaşamak için gerekli olan şeyler" (f=3), "KDK" (f=2), "Çocuk Meclisi" (f=2), "Özgürlük" (f=1), "Büyüklerin koruması gerekenler" (f=1), "Sorumluluklar" (f=1), "Eğitim" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.9: "Her çocuğun hakkı vardır. Bu haklar çok önemli yaşamak için. Böylelikle daha iyi bir hayat sürebiliriz."

(U.S.) DE.9: "Haklarımızı hatırlıyorum. 18 yaşından küçük her çocuğun ÇHS'ne göre sahip olduğu hakları anlıyorum."

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; çocuk haklarına yönelik farklı tanımlarda bulunduğu ve belli başlı haklarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Bununla birlikte konu ile ilgili bilgisi olmayan öğrenci sayısı 4'tür. Öğrencileri uygulama öncesi en çok verdikleri cevap "Eğitim" (f=6) olmuştur. Yine öğrenci cevapları arasında "Yapma hakkına sahip olduklarımız" (f=2), "Savunmak zorunda olduklarımız" (f=1), "Daha iyi yaşamak için gerekli olan şeyler" (f=1), "Kullanmak zorunda olduklarımız" (f=1), "Beslenme hakkı" (f=1), "Özgürlük" (f=1) şeklinde de cevaplar bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrasında çocuk haklarına yönelik uygulama öncesi yaptıkları tanımlara benzer tanımlar yaptığı, uygulama öncesi bahsettiği haklara benzer haklardan bahsettikleri görülmüştür. Bununla birlikte barınma hakkından ve giyinme hakkından bahseden öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası en çok verdikleri cevap "Eğitim hakkı" (f=7) olmuştur. Yine öğrenci cevapları arasında "Daha iyi yaşamak için gerekli olan şeyler" (f=4), "Beslenme hakkı" (f=3), "Savunmak zorunda olduklarımız" (f=2), "Kullanmak zorunda olduklarımız" (f=2), "Giyinme hakkı" (f=2), "Yapma hakkına sahip olduklarımız" (f=1), "Barınma hakkı" (f=1), "Özgürlük" (f=1) şeklinde de cevaplar da tespit edilmiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KE.5: "Eğitim hakkını anlıyorum. Çocukların okuma hakları vardır."

(U.S.) KE.5: "Çocukların haklarını anlıyorum. Eğitim hakkı, beslenme hakkı gibi haklarını"

Görüşmenin ikinci sorusu olan "Çocuk olarak hangi haklara sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?" sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9.

Öğrencilerin Çocuk Olarak Sahip Olduklarını Düşündükleri Haklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Sahip olunan haklar	Cevap yok	-	-	2	-
	Yaşama ve sağlık hakkı	4	6	1	2
	Eğitim hakkı	10	13	11	10
	Oyun ve eğlenme hakkı	6	11	9	7
	Katılım hakkı	-	3	-	-
	Vatandaşlık hakkı	-	3	-	-
	Düşünceleri özgürce ifade etme hakkı	1	2	1	7
	Temiz bir çevrede yaşama hakkı	-	3	-	-
	Her türlü kötülükten korunma hakkı	1	7	2	2
	Beslenme hakkı	3	8	-	-
	Giyinme hakkı	-	4	-	-
	Barınma hakkı	-	4	-	2
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı	-	-	1	2
	Sevgi göme hakkı	-	-	-	1
	Kendi isteklerimi kendim yapma hakkı	-	-	1	1
Toplam	25	64	26	34	

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde, 10 öğrencinin eğitim hakkından bahsettiği tespit edilmiştir. Bu cevabı "Oyun ve eğlenme hakkı" (f=6), "Yaşama ve sağlık hakkı" (f=4), "Beslenme hakkı" (f=3), "Düşünceleri özgürce ifade etme hakkı" (f=1), "Her türlü kötülükten korunma hakkı" (f=1) cevapları izlemiştir. Bu durumda öğrencilerin sahip olduğu haklara ilişkin ön bilgilerinin olduğu söylenebilir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 13 öğrenci eğitim hakkından bahsetmiştir. Bu cevabı "Oyun ve eğlenme hakkı" (f=11), "Beslenme hakkı" (f=7), "Yaşama ve sağlık hakkı" (f=6), "Her türlü kötülükten korunma hakkı" (f=6), "Giyinme hakkı" (f=4), "Barınma hakkı" (f=4), "Katılım hakkı" (f=3), "Vatandaşlık hakkı" (f=3), "Temiz bir çevrede yaşama hakkı" (f=3), "Düşünceleri özgürce ifade etme hakkı" (f=2), "Gelişme hakkı" (f=1) ve "Korunma hakkı" (f=1) izlemiştir. Uygulama sonrası öğrenci cevaplarının hem frekans olarak artması hem de daha önce bahsedilmeyen haklardan bahsedilmesi sonucunda uygulamanın öğrencilere sahip olduğu hakları öğretme konusunda başarıya ulaştığını söylemek mümkündür. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DK.1: "Çocuk olarak çok farklı haklarımız var. Mesela okula gitmek en büyük hakkım benim. Eğitimli olmak için okula gidiyoruz. Yaşama hakkım var her insan gibi. Bir de sağlık hakkı. Bir de istediğim zaman oyun oynayabilirim."

(U.S.) DK.1: "Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre birçok hakkım var."

Araştırmacı: "Nedir bu hakların?"

(U.S.) DK.1: "En büyük hakkım eğitim hakkı. Ailem ve devlet beni okutmak için elinden geleni yapmalı. Hem okulda hem de evde beni ilgilendiren kararlara katılım hakkım var. Her ortamda düşüncelerimi özgürce ifade etmeliyim. Bulduğum ortam temiz ve sağlıklı olmalı. Doğar doğmaz kimliğimin olma hakkı var."

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; öğrencilerin bu soruya en çok "Eğitim hakkı" (f=11) cevabını verdikleri görülmüştür. Bu cevabı sırasıyla "Oyun oynama hakkı" (f=9), "Her türlü kötülükten korunma hakkı" (f=2), "Düşünce hakkı" (f=1), "Yaşama ve sağlık hakkı" (f=1), "Boş zamanları değerlendirme hakkı" (f=1), "Kendi isteklerimi kendim yapma hakkı" (f=1) cevapları takip etmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin uygulama öncesi ön bilgiye sahip olduklarını söylemek mümkündür. Uygulama öncesinde 2 öğrenci bu konu ile ilgili bilgisinin olmadığını söylemiştir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, öğrencilerin en çok "Eğitim hakkı" (f= 10) cevabını verdikleri görülmüştür. Bu cevabı sırasıyla

“Oyun oynama hakkı” (f=7), “Düşünce hakkı” (f=7), “Yaşama ve sağlık hakkı” (f=2), “Barınma hakkı” (f=2), “Boş zamanları değerlendirme hakkı” (f=2), “Her türlü kötülükten korunma hakkı” (f=2), “Sevgi görme hakkı” (f=1), “Kendi isteklerimi kendim yapma hakkı” (f=1) cevapları izlemiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.3: “Okula gitme hakkım var. Bir de oyun oynamak için dışarı çıkabilirim.”

(U.S.) KK.3: “Her çocuk gibi yaşama hakkım var. İnsanlar istemediğim zaman bana dokunamazlar. Kötülük yapamazlar.”

Görüşmenin üçüncü sorusu olan “Bir çocuk olarak hangi haklara sahip olmak isterdin?” sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10.

Öğrencilerin Sahip Olmak İstedikleri Haklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Sahip olmak istedikleri haklar	Cevap yok	8	2	5	2
	Bütün haklara sahibim	2	3	1	1
	Büyüme	-	1	1	-
	Ehliyet alma	1	3	1	2
	Her şeyi yapabilme	4	1	-	-
	Haklarımızı özgürce kullanma	-	3	-	-
	Oyun oynama	1	3	2	6
	İstedğim oyuncuğa alma	-	1	-	-
	Kendi kararımı kendi verme	-	-	3	6
	Büyüme	-	-	1	-
	Oyun oynama	-	-	2	6
	Okula gitmeme	-	-	1	-
	Toplam *	8	15	12	21

*Toplama “cevap yok” kategorisi dâhil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde öğrencilerinin çoğunluğu (f=9) bu konu hakkında fikir belirtmezken 4 öğrenci “Her şeyi yapabilme” hakkına sahip olmayı istediği belirtmiştir. 2 öğrenci her hakka sahibi düşünmekle beraber öğrenciler “Ehliyet alma” hakkına (f=1) ve “Oyun oynama” hakkına (f=1) sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 2 öğrenci bu konu hakkında fikir belirtmezken, 3 öğrenci her hakka sahip olduklarını düşünmektedir. Öğrenciler arasında “Ehliyet alma” (f=3), “Haklarını özgürce kullanma” (f=3), ve “Oyun oynama” (f=3), hakkına sahip olmak isteyenlerle beraber “Büyüme” (f=1) ve “İstedim oyuncuğa alabilme” (f=1) hakkına sahip olmak isteyen öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.11: “Oyun oynamak istiyorum. Sürekli oyun oynasam yine de bıkmam.”

(U.S.) DE.11: “Oyun oynama hakkına sahip olmak isterdim. Bu hakkımı hep kullanmak istiyorum. Bir de istediğim oyuncuğa alıp onunla oynamak isterdim. Evdeki arabalar oynamak için çok küçük artık.”

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 5 öğrencinin bu konu hakkında fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrenciler en çok “Kendi kendine karar verme” hakkına (f=3) sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşü sırasıyla “Her yere gidebilme” (f=2), “Oyun oynama” (f=2), “Ehliyet alma” (f=1), “Okula gidebilme” (f=1) izlemiştir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, 2 öğrencinin bu konu hakkında fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrenciler en çok “Kendi kendine karar verme” (f=6) ve “Oyun oynama” (f=6) haklarına sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşü sırasıyla “Ehliyet alma” (f=2), “Her yere gidebilme” (f=2) görüşleri izlemiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.7: “İstedim her yere gidebilmek isterdim.”

(U.S.) KK.7: “Her yere ailemden izinsiz gitmek isterdim. Onlar bir yerlere giderken bizden izin almıyorlar ama biz onlardan izin alıyoruz. Onlar da istedikleri zaman bize izin vermiyorlar. Bu seferde istediğim kadar oyun oynayamıyorum. Dışarı çıkmak ve oyun oynamak istiyorum ben.”

Görüşmenin dördüncü sorusu olan “Çocuk olarak hangi sorumlulukların olduğunu düşünüyorsun?” sorusuna deney grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 11’de görülmektedir.

Tablo 11.

Öğrencilerin Sahip Olduğu Düşündükleri Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
			U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Sorumluluklarım	Eğitime yönelik sorumluluklar	Ders çalışma /Ödev yapma	11	5	8	9
		Okula gitmek/ canlı ders katılma	5	5	5	8
		Kitap okuma	1	-	-	-
		Okulda nöbetçi olma	-	2	-	-
	Aileye Yönelik sorumluluklar	Odamı toplama	7	4	10	8
		Aileme yardım etme	3	5	2	5
		Kardeşime bakma	1	-	-	-
		Evcil hayvan besleme	-	-	2	6
		İzin alma	-	-	-	1
		Çöp dökme	-	-	-	1
		Ailemi üzmememe	-	-	2	-
	Kendine yönelik sorumluluklar	İhtiyaçlarımı alma	1	-	-	-
		Üstümü giyme	1	-	1	1
		Diş fırçalama	2	-	-	-
		Erken yatma	1	-	-	-
		Kendimi geliştirme	-	1	1	1
		Kendime iyi bakma	-	1	-	-
		Kendimi ifade etme	-	1	1	1
		Bir işi en güzel şekilde yapma	-	-	1	1
		Düzgün davranma	-	-	-	1
		Çevreyi temiz tutma	1	4	-	-
	Çevreye yönelik sorumluluklar	Atık pil biriktirme	-	1	-	-
		Sokak hayvanlarını besleme	1	1	-	-
		Okulumu temiz tutma	-	-	2	1
	Demokrasi bilincini geliştirmeye yönelik sorumluluklar	Haklarımı koruma	-	5	-	-
		Çocuk meclisinde oy kullanma	-	1	-	-
		Başkalarına saygılı olma	-	4	-	-
		İnsanlara yardım etme	-	2	-	-
Toplam			35	42	31	44

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde, öğrencilerin en fazla eğitim ilişkin sorumluluklarından bahsettikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu kategorideki görüşleri “Ders çalışma /Ödev yapma” (f=11), “Okula gitme/Canlı derse katılma” (f=5), “Kitap okuma” (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin aile içi sorumluluklara ilişkin cevapları “Odamı toplama” (f=7), “Aileme yardım etme” (f=3), “Kardeşime bakma” (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin kendine yönelik sorumlulukları “Diş fırçalama” (f=2), “İhtiyaçlarımı alma” (f=1), “Üstümü giyme” (f=1), “Erken yatma” (f=1) şeklindedir. Çevreye yönelik sorumlulukları “Çevreyi temiz tutma” (f=1), “Sokak hayvanlarını besleme” (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; öğrencilerin en fazla eğitime ilişkin ve demokrasi bilincini geliştirmeye yönelik sorumluluklarından bahsettikleri görülmüştür. Eğitime ilişkin sorumluluklar “Ders çalışma /Ödev yapma” (f=5), “Okula gitmek/Canlı derse katılma” (f=5), “Okulda nöbetçi olma” (f=2) şeklindedir. Demokrasi bilincini geliştirmeye yönelik cevaplar, “Haklarımı koruma” (f=5), “Başkalarına saygılı olma” (f=4), “Çocuk meclisinde oy kullanma” (f=1) şeklindedir. Çevreye yönelik sorumluluklar, “Çevreyi temiz tutma” (f=4), “Atık pil biriktirme”

(f=1), "Sokak hayvanlarını besleme" (f=1) şeklindedir. Aile içi sorumluluklar "Aileme yardım etme" (f=5) ve "Odamı toplama" (f=4) şeklindedir. Kendine yönelik sorumluluklar "Kendimi geliştirme" (f=19), "Kendime iyi bakma" (f=1), "Kendimi ifade etme" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.2: "Sorumluluklarımın başında odamı toplamak geliyor. Okula gitmek ve şu aralar canlı derse katılmak, üstümü kendim tek başına giymeliyim."

(U.S.) DE.2: "Ödev yapma sorumluluğum var. Odamı toplamak, başkalarına saygılı olma gibi sorumluluklarım var. Bununla beraber sahip olduğum haklarıma sahip çıkmalıyım."

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; en çok cevabın eğitime ilişkin sorumluluklar kategorisinde verildiği görülmektedir. Öğrenci cevapları arasında aile içi ve kendine yönelik sorumluluklara yönelik cevaplar da bulunmaktadır. Eğitime ilişkin sorumluluklara yönelik cevaplar; "Ders/ödev yapma" (f=8), "Okula gitme/Canlı derse katılma" (f=5), "Okulu temiz tutma" (f=2) şeklindedir. Aile içi sorumluluklara yönelik cevaplar "Odamı toplama" (f=10), "Evcil hayvan besleme" (f=2), "Ailemi üzmememe" (f=2) şeklindedir. Kendisine yönelik cevaplar, "Kendimi geliştirmek" (f=1), "Kendimi ifade etmek" (f=1), "Güzel giyinme" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, öğrencilerin en çok aile içi sorumluluklar kategorisinde cevaplar verdiği görülmektedir. Bu kategoriye ilişkin öğrenci cevapları "Odamı toplama" (f=8), "Evcil hayvan besleme" (f=6), "Aileme yardım etme" (f=5), "İzin alma" (f=1), "Çöp dökme" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin eğitime ilişkin sorumluluklar kategorisindeki cevapları, "Ders/ödev yapma" (f=9), "Okula gitme/canlı derse katılma" (f=8), "Okulu temiz tutma" (f=1) şeklindedir. Kendisine ilişkin sorumluluklar kategorisine ilişkin cevaplar "Kendimi geliştirmek" (f=1), "Kendini ifade etmek" (f=1), "Güzel giyinmek" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.1: "Ödevlerimi zamanında yapma sorumluluğum var. Yoksa öğretmenim kızar, canlı derse katılmamız gerekir."

(U.S.) KK.1: "Odamı topluyorum, kuşumun yemini verip suyunu temizliyorum. Sonra canlı dersime katılıp ödevlerimi yapıyorum."

Görüşmenin beşinci sorusu olan "Sorumluluklarını yapmadığın zaman neler olur?" sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12.

Öğrencilerinin Sorumluluklarını Yapmadığı Zaman Ne Olacağına İlişkin Görüşleri

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
			U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Yerine getirilmeyen sorumluluklar	Cevap yok		1	-	3	1
	Kendine yönelik cevaplar	Derslerimde başarısızlık	3	1	-	-
		Meslek sahibi olamama	1	-	-	-
		Sorumluluğu sonradan yerine getirme	-	1	-	-
		Haklarımı kullanamama	-	5	-	-
		İşlerin aksaması	2	3	-	-
		Zarar verme	2	5	-	-
		İyi insan olamama	-	2	-	1
		Özgüvenimde azalma	-	-	-	1
		İşleri öğrenememe	-	-	-	1
		Geleceğe yönelik kaygı	-	-	-	1
	Kendini kötü hissetme	-	-	1	2	
	Aileye yönelik cevaplar	Ailemin bana güvenmesi	2	2	-	-
		Ailemin zor durumda kalması	-	-	-	-
Ailemin tepkisi		6	2	3	3	
Annemin yorulması		-	-	1	-	

	Ailemin cezası	-	-	1	2
Çevreye yönelik cevaplar	Temiz ve sağlıklı bir çevre olmama	-	4	-	-
	Hayvanlar	-	1	-	-
	Karışıklık olması	-	-	7	3
	Diğer insanlar daha çok iş yapması	-	-	-	1
	İnsanların üzülmeleri	-	-	-	1
	Çevremde sevilmemesi	-	-	1	2
Toplam*		16	26	15	19

*Toplama "Cevap yok" kategorisi dahil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde, en çok cevabın kendisine ve ailesine yönelik cevaplar kategorinde verildiği görülmektedir. Öğrenci cevapları sırasıyla "Ailemin tepkisi" (f= 6), "Derslerimde başarısızlık" (f=3), "İşlerin aksaması" (f=2), "Zarar verme" (f=2), "Ailemin bana güvenmemesi" (f=2) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; öğrencilerin en çok cevabı kendisine yönelik cevaplar kategorisinde verdiği görülmektedir. Öğrenci cevapları sırasıyla, "Haklarımı kullanamama" (f=5), "Bana zarar vermesi" (f=5), "Temiz ve sağlık bir çevre olmaması" (f=4), "İşlerin aksaması" (f=3), "İyi insan olamama" (f=2), "Ailemin bana güvenmemesi" (f=2), "Aile tepkisi" (f=2), "Hayvanlar" (f=1), "Derslerimdeki başarısızlık" (f=1), "Sorumluluğu sonradan yerin getirme" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.2: "Annem bana çok kızar sürekli olarak yapsana der ben de kendimi kötü hissederim ve tekrar kızmasın diye yaparım."

(U.S.) DE.2: "Sorumluluklarımın arasında haklarıma sahip çıkmak var eğer ben bunu yapmazsam tekrar o haklarımı kullanamam"

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 3 öğrencinin uygulama öncesi fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrencilerin en çok toplam yönelik kategorilerde cevap verdiği görülmüştür. Öğrenciler cevapları sırasıyla, "Karışıklık olur" (f=7), "Ailem uyarır" (f=2), "Ailem kızar" (f=2), "Annem yorulur" (f=2), "Kendim kötü hissederim" (f=1), "Görevimi yapmamış olurum" (f=1), "Ailem ceza verir" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, 1 öğrencinin uygulama sonrası fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrencilerin en çok topluma yönelik cevaplar kategorisinde cevaplar verdiği görülmüştür. Öğrenci cevapları sırasıyla "Karışıklıklar olur" (f=3), "Ailem kızar" (f=3), "Kendimi kötü hissederim" (f=2), "Ailem ceza verir" (f=2), "Öz güvenim azalır" (f=1), "İşleri öğrenemem" (f=1), "Bana güvenmezler" (f=1), "İleride zengin ve başarılı olamam" (f=1), "İyi insan olamayız" (f=1), "Diğer insanlar daha çok iş yapar" (f=1), "İnsanlar üzülür" (f=1), "Çevremde sevilmem" (f=1), "Ailem uyarır" (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KE.14: "Sorumluluklarımı yapmadığımda kendimi kötü hissederim. Çünkü benim onu yapmak gerekiyordu diye düşünürüm."

(U.S.) KE.14: "Sorumluluklarımı yapmadığımda kendimi kötü hissederim ben o işi yapmadığım için karışıklıklar olmaya başlar."

Görüşmenin altıncı sorusu olan "Hangi haklarımı kullanamadığımı düşünüyorsun?" sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 13'te görülmektedir.

Tablo 13.

Öğrencilerinin Kullanamadığını Düşündükleri Haklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Kullanılmayan haklar	Cevap yok	3	-	2	1
	Bütün haklarımı kullanıyorum	3	7	4	2
	Seçme ve seçilme	2	-	-	1
	Yaşama ve sağlık	1	-	-	-
	İstedğim yere gidebilme	3	-	-	-
	Oyun oynama	4	7	5	7
	Kendi kararımı kendim verme	1	1	2	4

Her türlü kötü davranıştan korunma	-	-	-	-
Dinlenme	1	-	-	-
Kendimi ifade etme	-	-	2	4
Araba/motosiklet kullanma	-	-	1	1
Tek başına seyahat etme	-	-	3	2
Toplam*	15	15	17	21

*Toplama "Cevap yok" kategorisi dahil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 3 öğrencinin konu ile ilgili fikir belirtmediği görülmüştür. Bununla birlikte 3 öğrenci tüm haklarını kullandıklarını düşünmektedir. Öğrencilerin uygulama öncesinde en çok "Oyun oynama" (f=4) hakkını kullanmadıklarına yönelik görüş bildirdikleri görülmüştür. Bu görüşü sırasıyla "İstediğim yere gidebilme" (f=3), "Seçme ve seçilme" (f=2), "Yaşama ve sağlık" (f=1), "Özgürlük" (f=1), "Dinlenme" (f=1) haklarını kullanamama görüşleri izlenmektedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 7 öğrenci "Bütün haklarımı kullanıyorum." ve "Oyun oynama" şeklinde cevap vermişlerdir. 1 öğrenci ise "Özgürlük" şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DK.4: "Sürekli evde olduğumuzdan istediğim yere gidebilme hakkımı kullanamıyorum. Ailem dışarda virüs var diyor. Ben de istediğim yere gidemiyorum. Ve oyun oynayamıyorum."

(U.Ö.) DE7: "Bilmiyorum."

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 2 öğrenci bu konuda fikir belirtmezken 4 öğrenci tüm haklarını kullanabildiğini düşünmektedir. Öğrencilerin çoğu "Oyun oynama" hakkını (f=5) kullanmadığı düşünmektedir. Bununla birlikte "Tek başına seyahat etme" (f=3), "İfade özgürlüğü" (f=2), "Kendi kararlarını kendisi verme" (f=2), "Araba/motosiklet kullanmak" (f=1) cevap veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, 1 öğrenci bu konuda fikir belirtmezken 2 öğrenci tüm haklarını kullanabildiğini düşünmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu "Oyun oynama" hakkını (f=7) kullanmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte "İfade özgürlüğü" (f=4), "Kendi kararlarını kendisi verme" (f=4), "Tek başına seyahat etme" (f=2), "Okulda başkan olma" (f=1), "Araba/motosiklet kullanma" (f=1) şeklinde cevap veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KE.2: "Bilmiyorum."

(U.S.) KE.2: "Oyun oynama hakkımı kullanamıyorum."

Görüşmenin yedinci sorusu olan "Haklarını kullanamadığın zaman nasıl hissediyorsun?" sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 14'te görülmektedir.

Tablo 14.

Öğrencilerinin Haklarını Kullanamadıkları Zaman Ne Hissettiklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. F	U.Ö. f	U.S. f
Kullanılmayan hakların hissettirdikleri	Kötü	8	7	6	4
	Üzgün	7	2	9	10
	Kırılmış	1	-	-	-
	Mutsuz	1	2	1	1
	Dışlanmış	-	4	-	2
	Güvensiz	-	3	-	-
	Kızgın	-	2	-	1
	Savaşçı gibi	-	1	-	-
	Hayat zormuş gibi	-	1	-	-
	Sinirli	-	1	-	-
	Değersiz	-	1	1	-
	Eksik	-	1	-	-
	Başarısız	-	-	-	2

Toplam	17	25	17	20
--------	----	----	----	----

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; öğrencilerin en çok “Kötü” (f=8) cevabını verdikleri görülmüştür. Bu cevabı sırasıyla “Üzgün” (f=7), “Kırılmış” (f=1) ve “Mutsuz” (f=1) cevapları izlemiştir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; öğrencilerin en çok “Kötü” (f=7) kategorisinde cevap verdikleri görülmüştür. Bu cevabı sırasıyla “Dışlanmış” (f=4), “Güvensiz” (f=3), “Üzgün” (f=2), “Kızgın” (f=2), “Mutsuz” (f=2), “Savaşçı gibi” (f=1), “Hayat zormuş gibi” (f=1), “Sinirli” (f=1), “Değersiz” (f=1), “Eksik” (f=1) cevapları izlemiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.6: “Üzülürüm”

(U.S.) DE.6: “Kendimi benim olan bir şeyi bana vermiyorlar gibi hissedirim. Bir savaşçı gibi savaşıyorum. Ama bu savaş hakkımı alma konusunda mücadele anlamına gelir.”

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; öğrencilerin çoğunluğu “Üzgün” (f=9) ifadesini kullanmıştır. Öğrenci cevapları arasında “Kötü” (f=6), “Değersiz” (f=1), “Mutsuz” (f=1) ifadeleri de görülmektedir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde, öğrencilerin çoğunluğu “Üzgün” (f=10) ifadesini kullanmıştır. Öğrenci cevapları arasında “Kötü” (f=4), “Dışlanmış” (f=2), “Başarısız” (f=2), “Kızgın” (f=1) ve “Mutsuz” (f=1) ifadelerine de rastlanmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.4: “Kötü hissedirim.”

(U.S.) KK.4: “Üzgün hissedirim.”

Görüşmenin sekizinci sorusu olan “Çocuk olarak sahip olduğunuz haklarınızı kullanamadığınız zaman ne yaparsınız?” sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 15’te görülmektedir.

Tablo 15.

Öğrencilerin Haklarını Kullanamadıkları Zaman Ne Yaptıklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Haklarını arama	Cevap yok	5	-	5	4
	Bir şey yapamam.	7	-	5	3
	Yetkili mercilere şikâyet /itiraz ederim.	1	9	1	1
	Büyüklerime söylerim.	3	7	2	4
	KDK’ya giderim.	-	4	-	-
	Kimseyle konuşmam	2	-	-	-
	Kanunlara başvururum.	-	-	1	1
	Kavga ederim.	-	-	-	1
	Dikkatlerini çekerim.	-	-	1	-
	İkna ederim.	-	-	-	1
Toplam *	13	20	10	13	

*Toplama “Cevap yok” kategorisi dâhil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 5 öğrencinin konu ile ilgili fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrencilerin en çok “Bir şey yapmama” (f=7) cevabını verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin cevapları arasında “Büyüklerime söylerim” (f=3), “Kimseyle konuşmam” (f=2), “Yetkili mercilere şikâyet/itiraz ederim” (f=1) ifadeleri de yer almaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; en çok cevabın “Yetkili mercilere şikâyet /itiraz ederim” (f=9) ifadesi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin cevapları arasında “Büyüklerime söylerim” (f=7), “KDK’ya giderim” (f=4) ifadeleri de yer almaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DK.3: “Üzülürüm, ağlarım”

Araştırmacı: “Başka ne yaparsın?”

(U.Ö.) DK.3: “Bir şey yapamam galiba.”

Kontrol grubu in uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 5 öğrencinin konuyla ilgili fikir belirtmezken 5 öğrenci bu konu hakkında hiçbir şey yapamadıklarını belirtmiştir. Öğrenci cevapları arasında “Büyüklerime söylerim” (f=2), “Kanunlara başvururum” (f=1), “Şikâyet ederim” (f=1), “Dikkatlerini çekerim” (f=1) ifadeleri de bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 4 öğrencinin konuyla ilgili fikir belirtmediği görülmüştür. 3 öğrenci bu konuyla ilgili hiçbir yapamayacağını söylemiştir. Öğrenci cevapları arasında “Büyüklerime söylerim” (f=4), “Kanunlara başvururum” (f=1), “Şikâyet ederim” (f=), “Kavga ederim” (f=1), “İkna ederim” (f=1) ifadeleri de bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.8: “Hiçbir şey yapamam.”

(U.S.) KK.8: “Hakkımı vermedikleri zaman kavga ederim.”

Görüşmenin dokuzuncu sorusu olan “Neden insan haklarından ayrı olarak çocuk hakları var?” sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 16’da görülmektedir.

Tablo 16.

Öğrencilerin Neden İnsan Haklarından Ayrı Olarak Çocuk Hakları Olduğuna İlişkin Görüşleri

Tema	Kategoriler	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Çocuk hakları özeldir	Cevap yok	5	2	3	1
	Çocuklar küçüktür	5	2	6	8
	Çocuklar yetişkinlerden farklıdır.	4	2	-	-
	Yetişkinlerin hakları bizi zorlaştırır	1	-	-	-
	Çocuk hakları insan haklarından farklıdır	-	2	5	-
	Çocuklar korunmalıdır	-	9	1	6
	Her çocuğun kendine özgü hakları vardır.	1	-	-	-
	Çocuklar özeldir.	-	1	-	-
	Çocukların sorumlulukları vardır.	-	-	1	-
	Çocukların ihtiyaçları farklıdır.	-	-	-	1
	Çocukların istedikleri yapılmalıdır.	-	-	-	1
	Tüm çocukların eşit olması için	-	-	-	1
	Çocuklar her şeyi yapamazlar	-	-	1	-
	Toplam*		11	16	14

*Toplama “Cevap yok” kategorisi dâhil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; 5 öğrencinin bu konu hakkında fikir belirtmediği görülmüştür. Öğrencilerin bu soruya en çok “Çocuklar küçüktür” (f=5) cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Öğrenci cevapları arasında “Çocuklar yetişkinlerden farklıdır” (f=4), “Yetişkinlerin hakları bizi zorlaştırır” (f=1), “Her çocuğun kendine özgü hakları vardır” (f=1) ifadeleri de yer almaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DK.8: “Çocuklar büyüklerden yaş olarak küçüktür. Öyle olunca da farklı hakları vardır.”

(U.Ö.) DK.16: “Çocuklar küçük olduğundan çocuk hakları vardır.”

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 3 öğrencinin bu konu hakkında fikir belirtmediği görülmektedir. Öğrencilerin en fazla “Çocuklar küçük olduğu için” (f=5) ve “İnsanların ve çocukların hakları farklı” (f=5) cevabı verdiği görülmektedir. Öğrenci cevapları arasında “Çocuklar korunmalı” (f=1), “Çocukların sorumlulukları farklı” (f=1), “Çocukların ihtiyaçları farklı” (f=1), “Çocuklar her şeyi yapamazlar” (f=1) ifadeleri de bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; 1 öğrencinin bu konu hakkında fikir belirtmediği görülmektedir. Öğrencilerin en fazla “Çocuklar küçük olduğu için” (f=6) ve “Çocuklar korunmalı” (f=6) cevabı verdiği görülmektedir. Öğrenci cevapları arasında “Çocukların istediklerini yapmak için” (f=1), “Tüm çocukların eşit olsun diye” (f=1) ifadeleri de bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KK.13: “Çocukların hakları büyüklerinkinden farklı olduğu için çocuk hakları vardır.”

(U.Ö.) KE.17: “Çocukların hakları yetişkinlerden farklıdır. Bu yüzden insan haklarından farklıdır.”

Görüşmenin onuncu sorusu olan “*Sençe tüm çocuklar eşit haklara sahip olmalı mı? Neden?*” sorusuna deney ve kontrol grubu öğrencilerinin verdikleri cevaplar Tablo 17’de görülmektedir.

Tablo 17.

Öğrencilerin Tüm Çocukların Eşit Hakları Sahip Olup Olmamasına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategoriler	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		U.Ö. f	U.S. f	U.Ö. f	U.S. f
Çocuk haklarını eşitliği	Evet	11	16	14	15
	Hayır	3	-	2	1
	Cevap yok	2	-	1	1
	Toplam	16	16	17	17

*Toplama “Cevap yok” kategorisi dâhil edilmemiştir.

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi öğrenci cevapları incelendiğinde “*Evet*” (f=11), “*Hayır*” (f=3), “*Cevap yok*” (f=2) şeklindedir. Uygulama sonrası öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin tamamının “*Evet*” (f=16) cevabını verdiği görülmüştür. Öğrencilerin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; öğrencilerin tamamına yakınının “*Evet*” (f=15) cevabını verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte “*Hayır*” (f=2), “*Bilmiyorum*” (f=1) cevabını veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; öğrencilerin tamamına yakınının “*Evet*” (f=15) cevabını verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte “*Hayır*” (f=2) ve “*Bilmiyorum*” (f=1) cevabını veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) DE.5: “*Hayır olmamalı. Ben kardeşimden büyüğüm. O zaman benim daha çok hakkım olmalı.*”

(U.S.) DE.5: “*Evet tüm çocuklar çocuk olmasından dolayı aynı haklara sahiptir.*”

Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi cevapları incelendiğinde; öğrencilerin tamamına yakınının “*Evet*” (f=15) cevabını verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte “*Hayır*” (f=2), “*Bilmiyorum*” (f=1) cevabını veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmiştir. Öğrencilerin uygulama sonrası cevapları incelendiğinde; öğrencilerin tamamına yakınının “*Evet*” (f=15) cevabını verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte “*Hayır*” (f=2) ve “*Bilmiyorum*” (f=1) cevabını veren öğrencilerde bulunmaktadır. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

(U.Ö.) KE. 3: “*Bilmiyorum.*”

(U.S.) KE.3: “*Bilmiyorum.*”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın genel amacı, ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Etkin Vatandaşlık” temasında bulunan kazanımların öğretilmesinde güncel olaylarla hazırlanmış etkinliklerin çocuk haklarına etkisini araştırmaktır. Uygulama öncesinde deney ve kontrol grubu öğrencilerinin tutum ve farkındalık ölçeklerinden alınan puanları arasında anlamlı bir fark yokken uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre tutum ve farkındalık puanlarında artış görülmektedir. Ayrıca deney ve kontrol grubu öğrencilerin ön test -son test sonuçları grup içinde değerlendirildiğinde deney grubu öğrencilerinin puanlarındaki artışın daha fazla olduğu görülmüştür. Nitekim alan yazınında bulunan (Covell & Howe (1999), Covell, O’Leary & Howe (2002), Torun (2011), Çarıkçı (2019), Topçu (2019) farklı yöntem ve tekniklerin işe yararlılığını sorgulayan çalışmalara benzer sonuçlar elde edilmiştir.

İlkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Etkin Vatandaşlık” temasında çocuk hakları konulu kazanımların öğretilmesinde güncel olay kullanımının çocukların haklarına ilişkin görüşlerine etkisi uygulama öncesi ve uygulama sonrası olarak karşılaştırılmıştır. Uygulama öncesi öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin çocuk hakları kavramını tam olarak doğru bir şekilde ifade edemedikleri; ÇHS’den haberdar olmadıkları; haklarıyla ilgili bilgi seviyelerinin düşük olduğu; eğitim ve oyun haklarından bazılarını bildikleri; en çok gelişim haklarından bahsettikleri; oyun hakkını kullanmadıklarını düşündükleri; kendisine, ailesine ve eğitimine ilişkin sorumluluklarının farkında olduğu; haklarını kullanamadıkları zaman kendilerini kötü hissettikleri; insan haklarından ayrı neden çocuk hakları olması yönünde tam ve net fikir birliği olmadığı; tüm çocukların eşit olduğu yönünde fikir belirttikleri tespit edilmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin uygulama öncesi çocuk haklarına ilişkin tutum, farkındalık ve görüşlerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Hareket’in (2018) araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin en fazla eğitim hakkını bildikleri bununla beraber okula gitme, oyun oynama, gezme ve televizyon izleme haklarından bahsettikleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Öğrencilerin görüşmelerde bahsettikleri haklarının gelişme hakları olduğu, bu durumun kullanılan ölçeklerin alt boyutlarıyla da ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin farkındalıklarının düşük olması sonucu Karacı’nın (2016) çocukların haklarının

farkında olduğunu ortaya koyduğu çalışmasıyla örtüşmemektedir. Çocukların kendisine, ailesine ve eğitimine ilişkin sorumluluklarının farkında olması Howe ve Covell'in (2010) okullarda sorumluluk temelli eğitim olduğunu tespit ettikleri araştırmasıyla örtüşmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin kendilerine yönelik sorumluluklarını yapmadıklarında ailesinin ve toplumun baskısından bahsediyor olmaları bu sorumluluğun dışsal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Bununla birlikte uygulama sonrası öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin çocuk hakları tanımında ÇHS'ne yer verdikleri; daha önce bahsettikleri haklarına ek olarak katılım hakkı, vatandaşlık hakkı, gelişme hakkı ve korunma hakkından bahsettikleri; oyun hakkını kullanamadıklarını düşündükleri, kendisine, ailesine ve eğitimine yönelik sorumluluklarına ek olarak çevreye ve demokrasiye yönelik sorumluluklarının da farkında olduğu, haklarını kullanamadıkları zaman kendilerini dışlanmış hissettikleri ve haklarını kullanamadıkları zaman aktif savunuculuğa ilişkin cevaplar verdiği; çocukların küçük ve korunması gerektiğinden dolayı çocuk haklarına sahip oldukları; tüm çocukları eşit oldukları yönünde fikre sahip oldukları görülmüştür. Buradan hareketle uygulamanın öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutum, farkındalık ve görüşlerinde pozitif ve olumlu gelişmeler sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte uygulama sonrası öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin uygulama öncesi görüşlerine benzer görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Bundan dolayı ders kitaplarına bağlı çocuk hakları eğitimin öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutum, farkındalık ve görüşlerinde pozitif ve olumlu etkiler yaratmada yetersiz olduğu söylenebilir.

Güncel olayların kullanımına ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmanın sonuçlarıyla benzer sonuçlara sahip araştırmalar mevcuttur. Güncel olay kullanımının ilkökul 5. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve tutumlarının olumlu yönde değiştiğini (Lentnek, 1997), akademik başarıya olumlu yönde etki yaptığını (Arın, 2006), vatandaşlık haklarını daha iyi öğrendikleri (Munch, 2006), Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutum sergiledikleri (Demirkaya Gedik, 2008a; Bekret, 2019), hatırda tutma düzeylerini (Zemin, 2013), karar verme becerilerini (Akdaş, 2013) geliştirdiği gibi birçok olumlu sonuca etkisi görülmektedir. Bu araştırmada da deney grubu öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin uygulama sonrası görüşme sorularına verdikleri cevaplarda olumlu farklılıklar gözlenmiştir. Buradan hareketle uygulamanın öğrenci görüşlerinde pozitif yönde değişikliklere sebep olduğunu söylemek mümkündür.

Kontrol grubu öğrencileriyle yapılan görüşmelerde ders kitapları ile işlenen program öncesinde ve sonrasında öğrenci cevaplarında önemli değişiklikler görülmemiştir. Nitekim Özdemir Uluç (2008) Türk Eğitim Sistemi'nde ve yabancı ülkelerde çocuk hakları eğitimi karşılaştırdığı araştırmasında kazanımların dağılımında bilimsel bir tutarlılığın olmadığı, yaşı ve çocuğun gelişim özelliklerinin dikkate alınmadığını ve belli haklara odaklanıldığını, koruma ve yaşama hakları ile ilgili kazanımlara yeterince yer verilmediği belirtmiştir. Karaman Kepenekçi (2009) araştırmasında 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ÇHS'nin 17. maddesine göre medyada bilgi edinme ve zararlı içeriklerden korunma haklarından çok az bahsedildiğine vurgu yapılmıştır. Bu durum kontrol grubu öğrencilerinin korunma hakkıyla ilgili bilgilerinin olmaması ile örtüşmektedir.

ÖNERİLER

- Çocuk hakları eğitiminde hangi etkinliklerin hangi yaş grubunda etkili olduğuna yönelik bilimsel ve eylemsel planlar yapılabilir.
- Çocuk hakları öğretimi ile öğrencilerin problem çözme becerileri arasındaki ilişki daha sonraki araştırmalarda incelenebilir.
- Ders kitaplarındaki içeriği zenginleştirmek ve ders kitaplarına bağımlılığını azaltmak adına güncel olaylar gibi medya unsurları Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir.
- Bu araştırmada uygulama öncesi yapılan görüşmelerde öğrencilerin hiçbir okulda alınan kararlara katılma hakkına sahip oldukları yönünde görüş bildirmemiştir. ÇHS'nin 12. maddesi dikkate alınarak eğitim- öğretim ortamlarında öğrencileri ilgilendiren durumlarda öğrencilerin katılımını da sağlayan uygulama ve etkinlikler düzenlenebilir.
- Bu araştırmada öğrencilerin haklarında ziyade sorumluluklarına dayalı eğitim öğretim faaliyetlerinin yapıldığını ortaya koyan bulgulara rastlanılmıştır. Çocukların gelişim özellikleri ve yapılandırmacı yaklaşım teorileri dikkate alınacak olursa çocukların haklar ve sorumluluklar arasındaki bağlantıyı en iyi şekilde gözlem ve bilişsel keşif yoluyla öğrenebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte okullarda sorumluluk temelli bir öğretimden ziyade hak temelli öğretim merkeze alınabilir.

KAYNAKÇA

- Akdaş, H. B. (2013). *Sosyal Bilgiler dersinde güncel olaylardan yararlanmanın öğrencilerin karar verme becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aktürk, S. (2006). *Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de çocuk hakları ve güvenliği*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alderson, P. (1999). Human rights and democracy in schools. *The International Journal Of Children's Rights* 7, 85-205.
- Arın, D. (2006). *Sosyal Bilgiler derslerinde güncel olayların kullanımının öğrenci başarısına ve hatırda tutma düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ay Zög, D. (2008). *Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki (İstanbul ili Beyoğlu ilçesi örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bekret, D. (2019). *Kanıt temelli güncel olayların Sosyal Bilgiler dersinde kullanımına yönelik bir eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Covell, K., Howe, R. B. & Polegato, J. L. (2011). Children's human rights education as a counter to social disadvantage. A Case Study from England. *Educational Research*, C. 53 (2), 193-206. <http://dx.doi.org/10.1080/00131881.2011.572367>.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2018a). Karma yöntem araştırmaları doğası. Y. Dede & S. B. Demir (Ed.). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi* (Y. Dede & S. B. Demir, Çev.) içinde (s.1- 22). Ankara: Anı.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2018b). Karma yöntem desen seçimi. Y. Dede & S. B. Demir (Ed.). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi* (A. Delice, Çev) içinde (s. 61-116). Ankara: Anı.
- Creswell, J.W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. Ankara. Pegem.
- Çarıkcı, S. (2019). *Çocuk Hakları Eğitimi Programı'nın ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çavuş, S. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin çocuk hakları kavramına ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Ankara: Pegem.
- Demirezen, S., Altıkulaç, A., & Akhan, N. E. (2013). Children's Rights According to Primary School Students. *The International Journal of Educational Researchers*, 4(1), 39-52.
- Elvan, Ö. (2016). Çocuk haklarının etkinliklerle öğretimi. Z. Merey (Ed.), *Çocuk hakları içinde* (s. 234-249). Ankara: Pegem
- Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 38-54.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *Elementary Education Online*, 10 (1), 20-39.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hareket, E. (2018). *Eğitim hukuku bağlamında çocuk hakları eğitimi: Bir eylem araştırması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Howe, R. B., & Covell, K. (2010). Miseducating children about their rights: Education. *Citizenship and Social Justice*, 5 (2) 91-102.
- Karadayı, R. (2000). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin eğitim bakımından çocuklara getirdiği haklar ve ülkemizde durum. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Karaman Kepenekçi, Y. & Baydık, B. (2009). Zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 329-350.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2009). Ders kitaplarında çocuğun bilgi edinme ve zararlı yayınlardan korunma hakkı. *İlköğretim Online*, 8 (3), 965-977.
- Karcı, Y. (2016). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları konusunda farkındalık düzeylerini belirleyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lentnek, R. L. (1997). *Turning the newspaper into a teaching tool: a study of the effects of newspapers incorporated into the curriculum of a fifth-grade class*, Master of Arts Thesis. Georgia State University.
- MEB. (2018). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. United States of America: Sage.
- Munck, S. (2006). *Using newspapers and news magazines to teach history*. Masters Of Arts Thesis. Wayne State University.
- Özdemir Uluç, F. (2008). *İlköğretim programlarında çocuk hakları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker Ünal, D. (2010). *İlköğretim öğretmenlerine yönelik web tabanlı çocuk hakları eğitimi programı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Topçu, B. (2019). *Yaratıcı drama temelli çocuk hakları eğitimi programının geliştirilmesi ve uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Torun, F. (2011). *Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, S. (2011). *Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi ("her güne bir masal" adlı kitap üzerine bir inceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uçuş, S. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilköğretim programlarındaki yeri ve Sözleşme'ye yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Walker, N. E., Brooks, C. M., & Wrightsman, L. S. (1999). *Children's rights in the United States: In search of a national policy*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Washington, F. (2010). *5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katımlı çocuk hakları eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, Y. ve Yılmaz, Y. (2005). Parametrik Olmayan Testlerin Pazarlama Alanındaki Araştırmalarda Kullanımı: 1995– 2002 Arası Yazın Taraması, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3). 177- 199.
- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zemin, S. (2013). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde güncel olayların öğrenci başarısına ve hatırd tutma düzeyine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.